אני אבא שחפה את ההיכל. שלמה: **שגנז ספר רפואות.** כדי שיבקשו רחמים: **גירר עצמות אביו.** לפי שהיה רשע בזמנו ולא נהג בו כבוד בקבורתו להוליאו כהוגן במטות והב וכסף: **פסס מי גיחון.** מי שלוח בדברי הימים (ב׳ לב׳) ומה כדי שלא יבאו מלכי אשור וימצאו מים לשתות. ולא זהו גיחון הנהר הגדול דההוא לאו בא״י הוא אלא מעין קטן הוא סמוך לירושלים שנאמר והורדתם אותו אל גיחון (מ״א א׳) ומתרגמינן ותתחון יתיה לשילוחא: **עבר ניסן בניסן.** קס״ד משנתקדש החדש נסס ניסן ממלך לעבר את השנה ועשאה אדר כמו שנאמר בדברי הימים (ב׳ ל׳) ויועץ המלך (חזקיהו) לעשות הפסח בחדש השני: **ניסו שנשים של אדר.** ואע״פ שלא נתקדש החדש שעדיין לא בא עדיים: **הסולה בזכות עצמו.** שאומר בתפלתו עשה לי בזכותי כגון חזקיהו שאמר[ב] זכר נא את אשר התהלכתי לפניך (א) וגו׳: **פרועה.** מגולה שניטלה (ב) תקרה שלה: **הרולה להנות.** משל אחרים: **יהנה.** ואין איסור בדבר: **כאלישע.** כמו שמצינו באלישע שנהנה: **והרולה שלא להנות.** משל אחרים: **אל יהנה.** ואין בדבר לא משוס גסות רוח ולא משוס שנאה: **כשמואל הרמתי.** כמו שמצינו בשמואל הרמתי שלא רצה להנות: **כי שם ניסו.** לעיל מיניה כתיב והיה[ג] מדי שנה בשנה וסבב בית אל והמצפה ושפט את ישראל וסמיך ליה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וכי איני יודע ששם ביתו אלא אחוכולהו מקומות דקרא דלעיל מיניה קאי שכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כל כלי תשמישי בית עמו והאל חנייתו שלא להנות מן אחרים: **בטוב יפיה.** בדליה: **הפלה לעיני.** דרך עניות: **יכוין אם רגליו.** זו אצל זו: **ורגליהם רגל ישרה.** נראין כרגל אחד: **הקורא מלאן ואילך לא הפסיד.** שהרי הוא כאדם שקורא אחת מכל הפרשיות שבתורה ואע״פ שלא יצא ידי ק״ש יש לו קבול שכר כעוסק בתורה: **מתני׳ יעה.** על לדו: **בשכבך.** דרך שכיבה: **יעמוד.** דכתיב ובקומך: **בדרכו.** או בקימה או בשכיבה או בישיבה או מהלך:

גמ׳

גדול הקורא ק״ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה. תימה אפי׳ תפלה נמי דהא אמרינן פ״ק דשבת (ד׳ יא׳.) כגון אנו מפסיקין בין לק״ש בין לתפלה. וי״ל דהכי קאמר יותר מהעוסק בתורה פעם אחת שלא בשעת ק״ש[א]. אבל העוסק בתורה בשעת ק״ש לא מיירי ואפי׳ בתפלה פוסק: שנאמר

א״ר חנן אפי׳ בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר [1]כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא מיד [2]ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה׳ [3]מאי קיר אמר רשב״ל מקירות לבו שנא׳ [4]מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו׳ ר׳ לוי אמר על עסקי הקיר אמר לפניו רבונו של עולם ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה החיית את בנה אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב על אחת כמה וכמה [5]זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי מאי והטוב בעיניך עשיתי א״ר יהודה אמר רב שסמך גאולה לתפלה ר׳ לוי אמר שגנז ספר רפואות תנו רבנן [6]ששה דברים עשה חזקיהו המלך על ג׳ הודו לו ועל ג׳ לא הודו לו על ג׳ הודו לו גנז ספר רפואות והודו לו כתת נחש הנחשת והודו לו גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו ועל ג׳ לא הודו לו סתם מי גיחון ולא הודו לו קצץ דלתות היכל ושגרם למלך אשור ולא הודו לו עבר ניסן בניסן ולא הודו לו ומי לית ליה לחזקיהו [5]החדש הזה לכם ראש חדשים [3]זה ניסן ואין אחר ניסן אלא טעה בדשמואל [3]דאמר שמואל [8]אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן סבר הואיל וראוי לא אמרינן: א״ר יוחנן משום ר׳ יוסי בן זמרא כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו משה תלה בזכות אחרים שנא׳ [6]זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך תלו לו בזכות עצמו שנאמר [7]ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית חזקיהו תלה בזכות עצמו דכתיב זכר נא את אשר התהלכתי לפניך תלו לו בזכות אחרים שנא׳ [8]וגנותי [7]אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי והיינו דריב״ל דאמר ריב״ל מאי דכתיב [9]הנה לשלום מר לי מר אפי׳ בשעה ששיגר לו הקב״ה שלום מר הוא לו: [10]נעשה נא עליית קיר קטנה רב ושמואל חד אמר עלייה פרועה היתה וקירוה וחד אמר אכסדרה גדולה היתה וחלקוה לשנים בשלמא למ״ד אכסדרה היינו דכתיב קיר אלא למ״ד עלייה מאי קיר שקירוה בשלמא למ״ד עלייה היינו דכתיב עליית אלא למ״ד אכסדרה מאי עליית [ט]מעולה שבבתים. ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה אמר אביי ואיתימא ר׳ יצחק הרוצה להנות יהנה כאלישע ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר [11]ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וא״ר יוחנן [י]שכל מקום שהלך שם ביתו עמו. [12]ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא א״ר יוסי בר׳ חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש קדוש הוא מנא ידעה רב ושמואל חד אמר שלא ראתה זבוב עובר על שולחנו וחד אמר סדין של פשתן הציעה על מטתו ולא ראתה קרי עליו קדוש הוא א״ר יוסי בר׳ חנינא הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש (שנא׳) [13]ויגש גיחזי להדפה א״ר יוסי בר׳ חנינא שאחזה בהוד יפיה. עובר עלינו תמיד א״ר יוסי בר׳ חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב [כ]כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין. וא״ר יוסי בר׳ חנינא משום ראב״י [כא]אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל שנא׳ [14]ממעמקים קראתיך ה׳ תניא נמי הכי [כב]לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא ע״ג שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל לפי שאין גבהות לפני המקום שנאמר ממעמקים קראתיך ה׳ וכתיב [15]תפלה לעני כי יעטוף. וא״ר יוסי בר׳ חנינא משום ראב״י [כג]המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנא׳ [16]ורגליהם רגל ישרה (א״ר יצחק א״ר יוחנן) וא״ר יוסי בר׳ חנינא משום ראב״י מאי דכתיב [17]לא תאכלו על הדם [כד]לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם (א״ד) א״ר יצחק [כה]א״ר יוחנן א״ר יוסי בר׳ חנינא משום ראב״י כל האוכל ושותה ואח״כ מתפלל עליו הכתוב אומר [18]ואותי השלכת אחרי גויך אל תקרי גויך אלא גאיך אמר הקב״ה לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים: ר׳ יהושע אומר עד ג׳ שעות: אמר רב יהודה אמר שמואל [כו]הלכה כרבי יהושע: הקורא מכאן ואילך לא הפסיד: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ובלבד שלא יאמר יוצר אור מיתיבי הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שהוא קורא בתורה אבל מברך הוא שתים לפניה ואחת לאחריה תיובתא דרב חסדא תיובתא איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מאי לא הפסיד שלא הפסיד ברכות תניא נמי הכי [כז]הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה אבל מברך הוא שתים לפניה ואחת לאחריה א״ר מני גדול הקורא ק״ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה מדקתני הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה מכלל דקורא בעונתה עדיף: **מתני׳** [כח]בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר [19]ובשכבך ובקומך ובית הלל אומרים [כט]כל אדם קורא [ל]כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר ובשכבך ובקומך [לא]בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים א״ר טרפון אני הייתי בא בדרך [לב]והטתי לקרות כדברי ב״ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב״ה:

גמ׳

9. הִנֵּה לְשָׁלוֹם מַר לִי מָר וְאַתָּה חָשַׁקְתָּ נַפְשִׁי מִשַּׁחַת בְּלִי כִּי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גֵוֶךָ כָּל חֲטָאָי: ישעיהו לח יז 10. נַעֲשֶׂה נָּא עֲלִיַּת קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוֹר שָׁמָּה: מלכים ב ד י 11. וּתְשֻׁבָתוֹ הָרָמָתָה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ: שמואל א ז יז 12. וַתֹּאמֶר אֶל אִישָׁהּ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: מלכים ב ד ט 13. וַתָּבֹא אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה לָהּ כִּי נַפְשָׁהּ מָרָה לָהּ וַיְיָ הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: מלכים ב ד כז 14. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: תהלים קל א 15. תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ: תהלים קב א 16. וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רָגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל: יחזקאל א ז 17. לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ: ויקרא יט כו 18. וְתָרֵע לַעֲשׂוֹת מִכֹּל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ וַתֵּלֶךְ וַתַּעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמַסֵּכוֹת לְהַכְעִיסֵנִי וְאֹתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גֵוֶךָ: מלכים א יד ט 19. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: דברים ו ז

מוסף רש״י

בעל החלומות. שר המלאה חלומות בגלגל (סנהדרין ל.) שגנז ספר רפואות. לפי שלא היה לבם נכנע על חולים אלא מתרפאלין מיד (פסחים נו.) כתת נחש הנחשת. לפי שהיו טועים אחריו (שם). גירר עצמות אביו. משום כפרה, ולא קברו בכבוד בדרגש ומטה נאה, ומפני קירוס הסם שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים (שם). סתם מי גיחון ולא הודו לו. שהיה לו לנטות בהקב״ה שאמר וגנותי על העיר הזאת להושיעה (שם). עיבר ניסן בניסן. לאחר שנכנס ניסן ממלך ועשאו אדר השני כדתיב (דה״ב ל ב) ויועץ המלך וחזקיה לעשות פסח בחדש השני וגו׳ כי מרבית העם רבים אשר לא הטהרו עדיין מטומאות שהמזיקו בהן בימי אביו אחז הרשע (שם). ואין אחר ניסן. משקבעוהו זה ניסן אין אתה יכול לעשות זה אדר והאחר ניסן (סנהדרין יב:). ביום שלשים של אדר. אם לא יסוו עד הנה בעיבור שנה, לא יעברוהו עוד הואיל והיום רחוי לקבוע ניסן אם היה אדר חסר (שם). אפילו בשעה ששיגר לו הקב״ה שלום מר הוא לו. כשנתבארתי אלוס אף הוא לי מר, שהרי חלו לי הרפואה בזכות אחרים, כאן הודעתי שאני מוטל (ישעיה לח יז).

רבינו חננאל

ויסב חזקיה פניו אל הקיר, שהתפלל מקירות לבו וכולל. ששה דברים עשה חזקיהו, על שלשה הודו לו, שגנז ספר רפואות, שהיו נתלין בו ולא היו מבקשין רחמים על החולה, וכתת נחש הנחשת, מפני שהיו עובדין אותו, וגירר עצמות אביו על מיטה שלחבלים, שימחלו לו מן השמים על פשעיו, והודו לו. אבל על שסתם מי גיחון וקיצץ דלתות ההיכל ושיגרן דורון למלך אשור ועיבר ניסן בניסן, על אלו השלשה לא הודו לו. **ואסיקנה** לעולם חזקיהו הוה ידע דאין מעברין אלא אדר, מיהו טעה בהא דשמואל דאמר אין מעברין ביום שלשים שלאדר, אחרי שהיו סמוכין לקובעו ניסן, חזר הוא וקבעו אדר שיני ולא הודו לו חכמים. קימא לן דהילכתא בהא כשמואל. משה אמר זכר לאברהם ליצחק ולישראל וג׳, תלה הזכות באחרים לפיכך תלו לו בזכותו, שנ׳ ולולי משה בחירו וגו׳, אבל חזקיהו שתלה בעצמו ואמר זכר נא את אשר התהלכתי לפניך וגו׳, השיבוהו וגנותי על העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי. והינו דכתיב הנה לשלום מר לי מר, אפילו בשעת שלום שנתבשרתי שלום, נאמר לי לא למענך. הרוצה ליהנות יהנה כאלישע, דכתיב ביה מטה ושלחן כסא ומנורה. ומי שאינו רוצה ליהנות אל יהנה כשמואל, דכתיב ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, מלמד שכל מקום שהולך ביתו עמו. איש האלהים עובר עלינו תמיד, מלמד שכל המכניס תלמידי חכמים בביתו ומאכילהו ומשקהו ומהנהו מנכסיו, מעלה עליו כאילו הקריב תמיד. אלו השמועות נאמרו משום ר׳ אליעזר בן יעקב, המתפלל צריך שיכוון את רגליו וכולל׳. ולא יעמוד במקום גבוה ויתפלל שנ׳ ממעמקים קראתיך י״י. ולא יעמוד על גבי מיטה ולא על גבי ספסל. ולא יאכל אדם קודם שיתפלל, שנ׳ לא תאכלו על הדם. והאוכל קודם שיתפלל, עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גוך. וקימא לן משנת ר׳ אליעזר בן יעקב קב ונקי. **פיסקא. ר׳ יהושע אומר עד שלש שעות. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר׳ יהושע שזמן קריאת שמע עד שלש שעות.** הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה. פירוש הקורא משלוש שעות ואילך כל שעה רביעית שהיא זמן תפילה, הואיל וצריך לסמוך גאולה לתפילה, אף על פי שעבר זמן קרית שמע לא הפסיד ברכותיה, אלא מברך שתים לפניה ואחת לאחריה, וסומך גאולה לתפילה ומתפלל. **כאדם שקורא בתורה,** מכלל קרית שמע בעונתה גדולה היא מקריאת התורה. **מתני׳.** בית שמאי אומ׳ בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמודו ובית הלל אומ׳ כל אדם קורין כדרכן כולו׳.

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה תפולה וכו׳ לפניך וגו׳ הסמ״ד ומ״ר ס״ה מר הוא לו על שאמר לו למען דוד עבדי הסמ״ד: (ב) ד״ה פרועה וכו׳ תקרה ומעזיבה שלה:

גליון הש״ס

גמ׳ מאי קיר. ירושלמי [ברכות פ״ד] וס׳ חלק ושם איתא עוד לרשות מזה: שם כל המארח ת״ח. עי׳ יומא פ״ב א וכתובות קה ב: במשנה והביתיה כו׳. עי׳ תוס׳ יבמות יד ב ד״ה לא עשו:

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש הוסיף, דת״ת בעידן דק״ש אין זה חדרש אי ק״ש עדיף דאפי׳ תפלה נמי עדיפא דזמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד.

רב ניסים גאון

תנו רבנן ר׳ דברים עשה חזקיהו מלך יהודה מדעתו וכו׳ גירר עצמות אביו על מטה של חבלים. ומפרשי רבנן טעמא דמילתא מהו שגרם לו לעשות בעצמו׳ אביו כן במס׳ סנהדרין (דנ״ז) בפ׳ נגמר הדין כי נתכוון כי היכי דתיהוי ליה כפרה: ויגש גיחזי להדפה אמר (ריש לקיש) [ר׳ יוסי בר חנינא] שדחפ׳ בהוד יופיה. בגמ׳ דבני מערבא בפ׳ כל ישראל יש להן חלק (הלכה ד) ובפ׳ שני דיבמות (הלכה ב) אמר ר׳ יוסי בר חנינא שנתן ידיו בהוד שביופיה בין דדיה:

תורה אור השלם

1. כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא: קהלת ה ו
2. וַיִּסֹּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְיָ: ישעיהו לח ב
3. מֵעַי מֵעַי אוֹחִילָה קִירוֹת לִבִּי הֹמָה לִי לִבִּי לֹא אֶחֱרַשׁ כִּי קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַעְתָּ נַפְשִׁי תְּרוּעַת מִלְחָמָה: ירמיהו ד יט
4. וַיֹּאמַר אִנָּה יְיָ זְכָר נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיֵּבְךְ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָדוֹל: ישעיהו לח ג
5. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: שמות יב ב
6. זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: שמות לב יג
7. וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית: תהלים קו כג
8. וְגִנּוֹתִי אֶל הָעִיר הַזֹּאת לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי: מלכים ב יט לד

גמ׳ בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה. לקמיה מפרש מאי משמע: **ובלכתך בדרך פרט לחתן.** ותא״ג דחתן נמי עוסק במצוה הוא אי לאו קרא יתירא לא נפקא לן מקרא קמא דכיון דעוסק במצוה לא כתיב בקרא בהדיא אלא מיעוטא בעלמא הוא דקא דרשינן מביתך וממעטינן מינה עוסק במלאכת מצוה דאיכא טרדא אבל חתן דטרדא דמחשבה בעלמא הוא שמחשב על עסק בתולים אי לאו קרא יתירא לא אתמעוט: **הכונס את הבתולה פטור.** שטרוד במחשבת בעילת מצוה: **מאי משמע.** פרט לעוסק במצוה: **בי דרך. בשבתך ובלכתך הוקשו לדרך: מי לא עסקינן בו׳.** כלומר מנלן דבדרך רשות לחודא איירי קרא הא קרא דרך סתמא כתיב וממילא משתמע נמי מייניה דרך מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי: **אי משום טרדא.** דמחשבה פטורת ליה אפילו טבעה ספינתו נמי: **אלמה אמר רבי אבא.** כמו למה אמר. (ג) אע״פ שטרוד בגערו חייב בכל המצות חוץ מן התפילין שנאמר בהם פאר בפ״ש עליך וגו׳ וכיון דבעו פאר ואבל מתגולל בגערו בעפר אין זה פאר: **טריד טרדא דמצוה.** וכיון דאתן מיעוטו בעלמא דרשינן פרט לחתן מסתייך אם ממעטת מייניה טרדא דמצוה: **וכ״ה אמרי לך.** נהי נמי דקרא למדרש מייניה פרט לחתן אתא ממילא ש״מ בלכת דידך הוא דמחייבת אלמא בדרך נמי קרי: **עוסקין במלאכתן וקורין.** לקמן (דף טז.) מוקמינן לה בפרק שני: **הטה ר׳ אלעזר בן עזריה.** כב״ש: **נאחד שאמרו לו זקנך מגודל אמר להם יהיה זה כנגד המשחיתים.** משל שלך דומה לאחד שאומרים לו זקנך נאה ומגודל והוא אומר להם הואיל וקלסתם אותו אף הוא יהיה נתון לתער ולמספריים הגדול הזה יהיה נתון לתער ולמספריים שאביא עליו ואשחיתנו: **עכשיו שאני הטפי.** הרי אני כמקלס את מעשיך שהיית מוטה ואתה נזקפת: **כ״ה נמי איש להו מטין.** דבמטין נמי שרו לאחרים לעיל מטין וקורין: **אבל.** עכשיו כיון דעד השתא היית זקוף ועכשיו הטית אם לא נזקפתי אני ילאו התלמידים ויקבעו הלכה: **לא קיימת בו׳.** וכי היכי דעשה כדברי ב״ה לא עשה ולא כלום לדברי ב״ש אף העושה כדברי ב״ש לא עשה ולא כלום לדברי ב״ה: **מתני׳ בשחר מברך שמים וכו׳.** כדאמר בברכות ירושלמי (תהלים קיט) שבע ברכות הללו על שם (שם) שבע ביום הללתיך: **אחת ארוכה ואחת קצרה.** אשמיס לאחריה דערבית קאי (נ״א ארוכה אמת ואמונה קצרה השכיבנו): **נחתום.** בברוך: **שלא נחתום.** כגון ברכת הפירות ומצות: **גמ׳ מאי מברך.** שתיס לפניה דשמר מאי ניהו:

יוצר

שנאמר בהם פאר. פרש״י ואבל מעולל בעפר קרנו ואין נאה לתת פאר תחת אפר. ותא״ת ולמה לי הלי טעמא תיפוק ליה מדאמר ליחזקאל פארך חבוש מכלל דלכולי עלמא אסור. ותירץ השר מקולי לדריך טעמא של רש״י כי היכי דלא גילף שאר מצות מתפילין מקל וחומר. א״נ לריך טעמא דרש״י לחייבו בתפילין לאחר יום ראשון דלא שייך מעולל בעפר קרנו אלא ביום ראשון דוקא: **תני רב יחזקאל עשה בבית שמאי עשה ורב יוסף אמר עשה בב״ש לא עשה ולא כלום.** ותא״ת פשיטא דאין הלכה כמותן. וי״ל הואיל וב״ש מחמירים על האדם טפי מב״ה לא שייך לומר פשיטא. דהא דעשה כב״ש לא עשה ולא כלום היינו היכא דב״ש מקילין וב״ה מחמירין אבל הכא בק״ש לא פסלי ב״ה דברי ב״ש. אבל תימא א״כ מה מייתי מסוכה כו׳ לא קיימת מצות סוכה כו׳ ופירש״י דכי היכי דמי שעשה כב״ה לא עשה ולא כלום לב״ש אף העושה כב״ש לא עשה ולא כלום לב״ה ומאי קא מדמה התם פסלי ב״ש לגמרי מה דמכשרי ב״ה. אבל הכא קרא קרית שמע כב״ש אליבא דב״ה יצא. ע״כ פירש הר״ר שמעיה דקא מדמה הכי מדקאמר לא קיימת אע״ג דמן הדין יצא שהרי בראשו ורובו בסוכה אינו אסור אלא גזירה שמא ימשך אחר שלחנו. כה״ג גבי ק״ש אע״ג דמן הדין יצא בדיעבד כיון דלב״ה אין נכון כדאיתא במתניתין כדאי היית לחוד בעצמך. אם עשה כב״ש לב״ה לא עשה ולא כלוס[א] [וע׳ תוספות סוכה ג. ד״ה דאמר]:

אחת ארוכה ואחת קצרה. פירש רש״י ארוכה אמת ואמונה. קצרה השכיבנו. ותימה[ב] דהשכיבנו נמי ארוכה הרבה ותדע מדלא קא חשיב לה בתוספתא בהדי הקצרות[ג]. ועוד פעמים שמאריכין הרבה בתוספתא כמו אור יום הנף[ד]. ועוד אמת ואמונה פעמים שמקצרין בה מאד כדאמרינן לקמן למ״ד אין אומרים פרשת ציצית בלילה הוא קא מסייע מודים אנחנו לך שהולאתנו ממצרים וכו׳ בפרק היה קורא (לקמן ד׳ יד ע״ב) ונראה לר״ת דהכל קאי (ד) באמת ואמונה אחת ארוכה ואחת קצרה כלומר בין יאריך בה בין יקצר בה[ה] כדלקמן. וכן אשכחנא התם (יבמות ד׳ מא.) אחת ארוסות ואחת נשואות אחת בתולות ואחת בעולות: **מקום** שאמרו לקצר. כגון בברכת פירות ובברכת המצות אין לו להאריך:

ורבנן

גמ׳ בשלמא ב״ה קא מפרשי טעמייהו וטעמא דב״ש אלא ב״ש מ״ט לא אמרי כב״ה אמרי לך ב״ש א״כ נימא קרא[ו] בבקר ובערב מאי בשבבך ובקומך בשעת שכיבה שכיבה ממש ובשעת קימה קימה ממש וב״ש האי ובלכתך בדרך מאי עביד להו ההוא מבעי להו[ז] לכדתניא בשבתך בביתך פרט[ח] לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן מכאן אמרו[א] הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב מאי משמע אמר רב פפא כי דרך מה דרך רשות אף כל רשות מי לא עסקינן דקא אזיל לדבר מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא לקרי אם כן לכתוב רחמנא בשבת ובלכת מאי בשבתך ובלכתך בשבת דידך ובלכת דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת[ט] אי הכי אפילו כונס את האלמנה נמי האי טריד והאי לא טריד אי משום טרדא אפילו טבעה ספינתו בים נמי וכי תימא ה״נ אלמה א״ר אבא בר זבדא אמר רב[י] אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה[כ] חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהם פאר שנאמר[ל] פארך חבוש עליך התם טריד טרדא דמצוה הכא טריד טרדא דרשות[מ] [נ]וב״ש ההוא מבעי להו פרט לשלוחי מצוה וב״ה אמרי ממילא ש״מ דאפילו בדרך נמי קרי: ת״ר בה״א[ס] עומדין וקורין יושבין וקורין ומטין וקורין הולכין בדרך וקורין[ע] עושין במלאכתן וקורין[פ] ומעשה ברבי ישמעאל ור׳ אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד והיה ר׳ ישמעאל מוטה ור׳ אלעזר בן עזריה זקוף כיון שהגיע זמן קריאת שמע הטה רבי אלעזר וזקף ר׳ ישמעאל אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לר׳ ישמעאל ישמעאל אחי אמשול לך משל למה הדבר דומה משל לאחד שאומרים לו זקנך מגודל אמר להם יהיה כנגד המשחיתים אף כך אתה כל זמן שאני זקוף אתה מוטה עכשיו כשאני הטתי אתה זקפת אמר לו אני עשיתי כדברי ב״ה ואתה עשית כדברי ב״ש ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות מאי ולא עוד וכי תימא בית הלל נמי אית להו מטין ה״מ דמטה ואתא מעיקרא אבל הכא כיון דעד השתא הוית זקוף והשתא מוטה אמרי ש״מ כב״ש סבירא להו שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. תני רב יחזקאל עשה כדברי ב״ש עשה כדברי ב״ה עשה רב יוסף אמר[ר] עשה כדברי ב״ש לא עשה ולא כלום[ש] דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ב״ש[ת] ופוסלין וב״ה מכשירין אמרו להם ב״ה לב״ש מעשה שהלכו זקני ב״ש וזקני ב״ה לבקר את ר׳ יוחנן בן החורנית מצאוהו שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ולא אמרו לו כלום אמרו להם[ט] משם ראיה אף הם אמרו לו א״כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך רב נחמן בר יצחק אמר עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה דתנן אמר ר״ט אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב״ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב״ה: **מתני׳**[י] בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום שלא לחתום אינו רשאי לחתום: **גמ׳** מאי מברך אמר ר׳ יעקב א״ר אושעיא

יוצר

מסורת הש״ס

א) [בערב ובבקר. כן יתכן להיותם], ב) לקמן דף טז. סוכה דף כה., ג) [עי׳ רש״י ותוס׳ סוכה כה. ד״ה ובלכתך וכו׳ דגרסו לכיפך וכ״ה בתוספתא פ״א ה״ה], ד) [נו׳ תוספות לקמן דף טז: ד״ה אין], ה) לקמן דף טז: סוכה דף כה. מו״ק ל׳ עו. כתובות דף ו: שמחות פ״ו, ו) יש גורסין ומוסיפין דזה עי׳ רש״א בשם הילקוט וא״ל לתגיה דכיון דלריכא ליה לב״ה למימר ממילא ש״מ בהאי סברא לחודיה שיעתה נכון אבל זהו ולאי שמקשה על ב״ש ל״ל ב׳ פסוקים;, ז) תוספתא פ״א ה״ו בפרי פרשת ואתחנן, ח) סוכה דף [נ. ז:] כה. עירובין דף יג.; ט) [שבת כט: ושם נסמן], י) [פ״א ה״ה],

תורה אור השלם

1. הָאֲנַק דֹּם מֵתִים אֲבֹל לֹא תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חָבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל: יחזקאל כד יז

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ טריד טרדא דרשות (וכ״ה אמרי וכו׳ נמי קרי) תפ״מ ומ״ש ס״א וב״ה הא כתיב בשבתך בביתך ובלכתך בדרך למה לי ש״מ ותיפוק וכ״ש הכוא מבעי להו פרט לבלוחי מלוה ממקו: (ב) שם בדרך וקורין עוסקין במלאכתן: (ג) רש״י ד״ה אלמה וכו׳ למה אמר אבל אע״פ שעכוד: (ד) תוד״ה אמת וכו׳ דהכל קאי אאמת:

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש כתב, ה״ה נמי גבי ק״ש שלא יצא כלל (עיין בתוס׳ הרא״ש באור הטעם בזה). ב. בתוס׳ רי״ש כתב, וקשה לרבינו יעקב. ג. ובתוס׳ רי״ש הוסיף. ובשביל שהיה נזכר במשנה לא היה נמנע מלהזכיר בתוספתא בהדי קצרות. ד. בתוס׳ רי״ש הוסיף. יום הנף בהשכיבנו. ה. בתוס׳ רי״ש הוסיף. שכשאומר פ׳ ציצית הויא ארוכה וכשאינו אומר פ׳ ציצית וכו׳ הויא קצרה.

מוסף רש״י

פרט לעוסק במצוה. שאינו חייב בקריאת שמע (סוכה כה.) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה (לקמן יד: ב״ק נו:). פרט לחתן. ואע״ג דהוא נמי במצוה טריד, אינטריכי ליה תרי קראי, דאי הוה כתיב חד, כיון דחתן נאו בהדיא כתיב בקרא, הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועוסק מצוה בלבד מצוה חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק, אלא טריד בחתנתו בעילה, לא פטר הכתוב, הלכך מקרא יתירא דאמעטינן דפטור מק״ש, דטריד בחתנתו בעילה (סוכה כה.). כי דרך. הולך בדרך סמוכה (שם). מי לא עסקינן. וכי איכא לכלול במקרא דרך מצוה עם הרשות, והא דרך סתמא כתיב, ומשמע נמי דרך מצוה, וקאמר רחמנא ליתיב לקרות בדרך (שם). אם כן. דבדרך מצוה נמי קאי, לכתוב בלבד בדרך (שם). האי טריד. לבו טרוד בחתנתו בעילה, ומסתבכא בחתנתו בעילה, דמקרא יתיר דאמעטינן דפטור מק״ש, דטריד בחתנתו בעילה (שם). אי משום טרדא. הלי דפרין משמע ליה דטרדתו פוטרתו לפי שאינו יכול לכוין את לבו, והלכך אפילו טבעה ספינתו דטרוד בעבודת הבורא (שם). שהרי נאמר בהם פאר. ואבל לאו כר פאר הוא וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל (שם) אי: דאבל מעולל בעפר קרנו ולאשו ואין זה פאר לתפילין (כתובות ו:). התם טריד טרדא דמצוה. ואשמעינן קרא דלא מיחייב לסיר דעתו ממחשבת מצוה לאשוה בשביל זו הבאה עליו, אלא יעסוק בראשונה ויתן לבו להיות בקי בדבר (סוכה שם). הכא טריד טרדא דרשות. שאע״פ שהוא חייב לנהוג אבלות של עגילה דאיכא וסיכה להראות כבוד מתו, אינו חייב להצטער (שם). עומדין וקורין יושבין וקורין. עומדין לא לריך למיתב, יושבין לא לריך למיקם אלא כי אורמייהו (מחזור ויטרי סי׳ יא). משם ראיה. בתמיה (סוכה כח.).

עין משפט נר מצוה

ג א מיי׳ פ״ד מהלכות ק״ש הלכה ו [ג] סמג עשין יח טור שו״ע או״ח סימן ע סעיף ג:

נא ב מיי׳ פ״ד מהלכות תפילין הלכה יג ופ״ד מהלכות אבל הלכה ט סמג עשין (דרכינו) ב טוש״ע יו״ד סימן לח סעיף ה ויו״ד סימן שפח סעיף א:

ג (מיי׳ פ״ב מהל׳ ק״ש הל׳ ב טוש״ע או״ח סי׳ סג סעיף ח):

נב ד (מיי׳) ועוש״ע שם:

ה (מיי׳ פ״ו מהל׳ סוכה הל׳ ח טוש״ע או״ח סי׳ תרלד סעיף ז):

נג ו מיי׳ פ״א מהלכות ק״ש הלכה ה סמג עשין יט טוש״ע או״ח סימן נט וסימן רלו סעיף א:

רבינו חננאל

בית הלל מפרשי טעמיהו דקורין בין יושבין בין מטין בין מהלכין בדרך, שני׳ ובלכתך בדרך, והאי דכת׳ בשכבך ובקומך, ללמדך שחייב אדם לקרוא ק״ש פעמים, אחת בשעת שכיבה והוא ק״ש שלערבית ואחת בשעה שדרך בני אדם עומדין מן השינה וזה הוא קרית [שמע] שלשחרית. וב״ש האי קרא דבית הלל מפיק לה ובלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה שפטור, ודייק מדלא כתיב בלכת אלא בלכתך, בלכתך דידך מיחייבת מהלך שמע מינה. וקיימא לן כבית הלל דתאני בין עומדין בין יושבין בין מטין בין מהלכין בדרך בין עוסקין במלאכתן קוראין קריאת שמע ויוצאין ידי חובה. והא דאמר רב יהודה בפרקין דקמא עד על לבבך בעמידה, לא שאם היה יושב, עומד וקורא מעומד, אלא שאם היה מהלך בדרך עומד וקורא עד על לבבך, ומכאן ואילך קורא כשהוא מהלך.

מסמך ברכה פירוש **כנגד המשחיתים**, הם המגלחים המשחיתים זקנם כנגדם זה מגדל זקנו, כלומר זה עושה חילוף מעשיהם ונמצא חולק עליהם, כך זה הטה וזה זקף. אמר רבי טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי בית שמאי וסיכנתי עצמי וכולי׳. ירוש׳ ר׳ בא בר כהן בשם ר׳ יהודה בן פזי תדע לך שדברי סופרין חמורין מדברי תורה, שהרי ר׳ טרפון אלו לא קרא כלל היה עובר בלאו, ומשום שעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה, שכך אמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל, על שכת׳ ופרץ גדר ישכנו נחש. ואסיקנא אחר שניתנה בת קול ביבנה. **מתני׳. בשחר.**

רב נסים גאון

והא אמר רב אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצו׳ האמורו׳ בתורה חוץ מן התפילין מפני שנאמר בהן פאר בפ׳ ואלו מגלחין במועד (דט״ו) גרסי׳ אבל אסור להניח תפילין מדקאמר ליה רחמ׳ ליחזקאל (יחזקאל כד) פארך חבוש עליך מכלל דכולי עלמא אסירי ובסוף פרק עלמא אסירי ובסוף פרק חזקת (ב״ב דף ס) כך דרשינן על ראש שמחתי אמר ר׳ יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים בעא מיניה רב פפא היכא מנח ליה אמר ליה במקום תפילין שנאמר (ישעיה סא) לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר מיכן למדנו שהתפילין נאמר בהן פאר:

ורבנן אמרי אהבת עולם וכו'. הלכך תקינו[א] לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם: **שכבר** נפטר **באהבה רבה.** עד הלכך יימרינהו לכולהו. בירושלמי יש הא דאמרי' שכבר נפטר באהבה רבה והוא שאינה על אתר פירוש לאתר שלמד מיד באותו מקום. ונשאל להרב ר' יצחק כגון אנו שאין אנו לומדין מיד לאחר תפלת השחר שאנו טרודין והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמתי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחת כשאנו מתחילין ללמוד. והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי הואיל וגמר' שלנו לא אמרו ואין צריך לאתר ללמוד. ועוד אפי' לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקר אהבה רבה (ד) לק"ש נתקן ובשביל היא אינו נפטר מברכת התורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת. אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום. וא"ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה. וא"ת מפני מה אין אנו מברכין לישן בסוכה. וי"ל דברכה דאכילה שמברכין לישב פוטרתו. א"נ משום שמא לא ייצן והוי ברכה לבטלה שהרי אין בידו לישן כל שעה שירצה. והיה אומר ר"ת כשאדם עומד ממטתו בלילה (בשחרית) ללמוד שא"ל לברך ברכת התורה מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת ולא הוצרכה. והגרפתים נהגו לומר פסוקים (ה) וברכת כהנים וגם אנו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פ"א דפאה) ואנו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו' שהיא (ו) ברייתא (מס' שבת קכז.) מפני הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל א"ל כמו שכתבתי כבר: **ה"ג** ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל. אבל לא גרס למדני חקיך שאין זו ברכה אלא בקשה שאמר דוד: **וברכת** כהנים. ואין זה דוקן שהרי לא היו עומדים לדוקן עד לאחר (ז) הקטרת אמוריס דאמרי' בתענית (פ"ד ד' כו:) שלשה פעמים ביום הכהנים נושאין כפיהם וכו' וא"כ הוה ליה למתני ד' פעמים אחד לפני הקטרה ואחד לאחר הקטרה אלא בלא נשיאות כפיס אמרו ברכת כהנים כמו שאנו אומרים: משוס

[1] יוצר אור ובורא חשך (ח) לימא יוצר אור ובורא נוגה כדכתיב קאמרינן אלא מעתה עושה שלום ובורא (ט) רע מי קא אמרינן כדכתיב אלא כתיב רע וקרינן הכל (י) לישנא מעליא הכא נמי לימא נוגה לישנא מעליא אלא אמר רבא [2] א)כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום בשלמא מדת לילה ביום כדאמרינן יוצר אור ובורא חשך אלא מדת יום בלילה היכי משכחת לה אמר אביי גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור ואידך מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה וכן אורי ליה רבי אלעזר [3] ב)לר' פדת בריה אהבה רבה תניא נמי הכי [2] ג)אין אומרים אהבת עולם אלא אהבה רבה ורבנן אמרי אהבת עולם וכן הוא אומר [2] ד)ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד א"ר יהודה אמר שמואל [3] ה)השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך משקרא ק"ש א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה אמר רב הונא למקרא צריך לברך ולמדרש א"צ לברך ור' אלעזר אמר למקרא ולמדרש צריך לברך למשנה א"צ לברך ור' יוחנן אמר אף למשנה נמי צריך לברך [אבל לתלמוד א"צ לברך] ורבא אמר [4] ו)אף לתלמוד צריך (לחזור ו) לברך [7] ז)דאמר רב חייא בר אשי זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב לתנויי פרקין בספרא דבי רב הוה מקדים וקא משי ידיה ובריך ומתני לן פרקין. מאי מברך א"ר יהודה אמר שמואל אשר קדשנו במצותיו וצונו [8] ח)לעסוק בדברי תורה ור' יוחנן מסיים בה הכי [9] ט)הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך [10] י)ועוסקי תורתך ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל ורב המנונא אמר אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה' נותן התורה [11] יא)אמר רב המנונא זו היא מעולה שבברכות [12] יב)הלכך לימרינהו לכולהו: תנן התם [13] יג)אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא מאי ברכה אחת כי הא דרבי אבא ור' יוסי בר אבא אקלעו לההוא אתרא בעו מנייהו מאי ברכה אחת לא הוה בידייהו ואתו שיילוהו לרב מתנה לא הוה בידיה אתו שיילוהו לרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל אהבה רבה [14] יד)ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי א"ר שמעון בן לקיש יוצר אור כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר הא דרבי זריקא לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דאמר ר' זריקא א"ר אמי אמר ר' שמעון בן לקיש זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו אי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי היינו דברכות אין מעכבות זו את זו דלא קא אמרי אהבה רבה אלא

בפירוש מאי ברכה אחת יוצר אור: **זאת אומרת.** דקתני ברכו ברכה אחת: **ברכות אין מעכבות זו את זו.** בירך את האחת ולא בירך את השניה נפקא מיהא ידי חובתו בההיא שבירך ואין חברתה מעכבת לומר שאין זו מועלת בלא זו. ומהכא שמע ר' זריקא דס"ל לר"ל דהך ברכה אחת יוצר אור היא: **אי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי.** ולא אהבה רבה ואע"ג דמטא ליה זמנא שאף בלילה ראוי לומר כל שכן דכיון דאמרי יוצר אור ולאי מטיא זמנא ואפ"ה לא אמרי אלא יוצר אור ותו לא אמרי להו היינו דקאמר שמע מינה ברכות אין מעכבות זו את זו: אלא

יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע (ג). לקמיה מפרש אידך מאי היא דאינו ברכה דיסתבא אינה מן המנין שהיא לאחרי פסוקי דזמרה כמו ברכת הלל ואומרים אותה קודם זמן קריאת שמע אם ירצו: **דדאמיב קאמרי'.** כתיב בקרא יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע: **שכבר נפטר באהבה רבה.** שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך ותלמדם חקי לעוך: **מדרש.** הוא קרוב למקרא כגון מכילתא וספרא וספרי שהם מדרשי מקראות: ט) **נגמרא אין צריך לברך.** אפילו קודם אהבה רבה קאמר והכי מוכח מילתא בפסח שני[ט]: **אף נגמרא צריך לברך.** שהוא עיקר התורה שממנו הוצאה יוצאה. גמרא היינו סברת טעמי משנה ותירוצי משניות הסותרות זו את זו וחסורי מחסרא: **ומברך.** ברכת התורה: **ור' יוחנן מסיים בה הכי.** דבעי פתיחה בברוך וחתימה בברוך: **הערב נא ה' אלהינו.** יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה: **ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל** גרסינן. ולא גרסינן למדני[כ] חקיך שאין זו ברכה והודאה על שעבר אלא לשון בקשה ודוד כי אמרה (בתהלים קיט) לא לשם ברכה אמרה אלא בלשון בקשה והכי קאמר ה' שאתה ברוך למדני חקיך: **וזו היא מעולה שבברכות.** התורה לפי שיש בה הודאה למקום וקיום לתורה ולישראל: **תנן התם.** במס' תמיד: **אמר להם הממונה.** והוא סגן הכהנים כדאי' ביומא היינו סגן היינו ממונה (בפירש"י שם טו:): **ברכו ברכה אחת.** לקמן מפרש מאי היא ומן הברכות שלפני ק"ש היא דהתם מסדר לכוליה סדר עבודת השחר וקאמר דלאחר שסדרו האבריס ע"ג הכבש ומלחום ירדו ובאו להם לנשכת הגזית לקרות את שמע והדר תני אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות: **וברכו את העם.** עם העם: **ועבודה.** בשביל העבודה שעשו היו מברכין אחריה רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברצון ברוך המקבל עבודת עמו ישראל ברצון. אי נמי שאותך לבדך בירא נעבוד: **וברכם כהנים.** לברך את העם. ובשאר תפלה לא היה להם פנאי ואף זמן קריאת שמע לא הגיע דאמר במסכת יומא (דף לז ע"ב) הקורא את שמע עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד לא יצא לפי שאנשי משמר מקדימין כו': **מוסיפין ברכה אחת.** לקמיה מפרש לה: **למשמר היוצא.** שהמשמרות מתחלפות ביום השבת כדאמרינן במסכת סוכה (ד' נו:) משמר היוצא עושה תמיד של שחר ומוספין ומשמר הנכנס עושה תמיד של בין הערבים ובזיכין: **מאי ברכה אחת.** דקתני ריש"א איזו מן הברכות הוא אומר: **לאו בפירוש אתמר.** לא שמע מפי ר"ל שאמר

רבינו חננאל

ורבנן אמרי אהבת עולם תניא נמי הכי אין אומרים אהבה רבה אלא אהבת עולם. וכן הוא אומר ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד. הלכך אהבת עולם אמרינן. והא דלקמן אמר ר' יהודה אמר שמואל השכים לקרות בתורה וכו' שכבר נפטר באהבה רבה, לא מידחיא הא דרבנן דאמרי אהבת עולם, דהא מימרא דשמואל מרא דשמעתא הוא, דשמואל דאמר אהבה רבה, ולטעמיה הוא דקאמר ולא סמכינן עליה. **אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לקרות בתורה או לשנות** ודם וכו' לאחר ק"ש אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה. דכתיב בה לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וכו'. **אמר רב הונא למקרא צריך לברך למשנה אין צריך לברך** ור' אלעזר **אמר למקרא צריך לברך לתלמוד אין צריך.** הא דאמר רב מאן דבעי למקרי בין למקרא בין למשנה בין לתלמוד ואפי' למדרש צריך לברך בראשא, קיימא לן כותיה. ואע"ג דרב הונא פליג עליה למשנה ור' אלעזר לתלמוד, ליתי הלכתא כוותייהו דהא תלמידי דרב הן ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. ועוד לא שוו אהדדי. ועוד רב מחמיר הוא. **אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו.** ואסיקנא א"ר פפא הילכך נימרינהו לכולהו, נימא אקב"ר על דברי תורה ועוד נימא והערב נא וכו' ונימא אשר בחר וכו' וזו היא ברכות התורה. **הא דר' זריקא לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר.** כלומר, שמע ר' זריקא לרשב"ל דאמר אין ברכות מעכבות זו את זו, ודייק ברכה אחת יוצר אור. אי אמרת דקרי יוצר אור בלבד ומניח אהבת עולם לגמרי וקורא ק"ש, היינו דברכות אין מעכבות זו את זו, דהא לא מעכבא ליה אהבה רבה.

תורה אור השלם

1. יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֵׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא רָע אֲנִי יְיָ עֹשֶׂה כָּל אֵלֶּה:
ישעיהו מה ז
2. מְרֻחוֹק יְיָ נְרָאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל כֵּן מָשַׁכְתִּיךָ חָסֶד:
ירמיהו לא ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולימא יוצר: (ב) שם שלום ובורא את הכל מי קא אמרינן כדכתיב: (ג) רש"י ד"ה יוצר וכו' ובורא את הכל לקמיה מפרש: (ד) תוס' ד"ה שכבר וכו' לק"ש נתקן ובשבילה אינו כל"ל ומיהא היא נמתקן: (ה) בא"ד דברכת כהנים:

גליון הש"ס

בגמ' לעסוק כו'. כרי"ף הגירסא על ד"ה שם ועוסקי כו'. כרי"ף הגירסא ומומדי תורתך בשמה שם הלכך כו'. כרי"ף והרא"ש הגירסא אמר ר"פ הלכך

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב. ומכ"מ כתבו הגאונים שיש לנו לקיים דברי שניהם ונהגו לומר שחרית אהבה רבה וערבית אהבת עולם.

מוסף רש"י

שכבר נפטר באהבה רבה. אם תאמר הואיל ואמריגן שאין צריך לברך על תלמוד תורה שכבר נפטר באהבה רבה, מאי טעמא מברכינן על קריאת התורה בציבור, תריץ הא מאי וודאי לא דמיא להא, דלא מברכינן עלה מזה הטעם אלא משום דהוה ליה מצוה בפני עצמה כדתיקנו עזרא, והוה ליה כמצות תפילין או ציצית או שאר מצות דלא עביד ליה בעיא לברוכי (האורה סי' יא). **בספרא דבי רב.** תורת כהנים (לקמן יח: סידור רש"י סי' ה).

ג) [בפסחים ג, וש"י יומא יא: וש"ן], ב) [לקמן יב. ע"ש], ג) [עי' תוס' נדה מ. ד"ה ואמרו], ד) לקמן יד:, ה) [עי' תוס' מנחות ח. ד"ה שהכל וע' תוס' לקמן מו. ד"ה כל הברכות ותוס' פסחים קד: ד"ה חוץ], ו) בכ אלפס מי' והא דרב המנונא מעולה כו', ז) תמיד דף לב:, ח) תולי שבגת הלפוס הוא, ט) [ל"ל למדרש], י) [ל"ל בפרק שני דף יד:], כ) בס"ג: למדני, ל) [מימרא בל"ן], מ) [ל"ל הקטרת אימרים. עיין הסלנתן תו"ת סי' קכח סעי' ל],

---

מסורת הש"ס

א) [בפסחים ג, וש"י יומא יא: וש"ן], ב) [לקמן יב. ע"ש], ג) [עי' תוס' נדה מ. ד"ה ואמרו], ד) לקמן יד:, ה) [עי' תוס' מנחות ח. ד"ה שהכל וע' תוס' לקמן מו. ד"ה כל הברכות ותוס' פסחים קד: ד"ה חוץ], ו) בכ אלפס מי' והא דרב המנונא מעולה כו', ז) תמיד דף לב:, ח) תולי שבגת הלפוס הוא, ט) [ל"ל למדרש], י) [ל"ל בפרק שני דף יד:], כ) בס"ג: למדני, ל) [מימרא בל"ן], מ) [ל"ל הקטרת אימרים. עיין הסלנתן תו"ת סי' קכח סעי' ל],

נד א מיי' פ"א מהלכות ק"ש הלכה ו טוש"ע או"ח סימן נט סעיף א:
נה ב מיי' שם סמג עשין יט טור שו"ע או"ח סימן ס סעיף א:
נו ג מיי' פ"ז מהלכות תפלה הלכה י טור שו"ע או"ח סימן מז סעיף ז:
נז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ:
נח ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
נט ו מיי' פ"ו מהלכות תמידין הלכה ד:

אלא אי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי [6]**ואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו** [א]**סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין תניא נמי הכי ר' נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת א"ר חלבו** [ב]**משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: מקום שאמרו להאריך: פשיטא** [ג]**היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן** [ד]**על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא** [ה] **פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש** [ד]**שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב** [ה]**דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא** [ז]**כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר** [ח]**חיננא סבא משמיה דרב** [ה]**כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר** [1]**להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ואמר רבה בר חיננא** [ט]**[סבא] משמיה דרב** [ו]**המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב** [2]**ה' זוקף כפופים מיתיבי** [3]**מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה** [ז]**שמואל לחייא בר רב** [ט]**בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך כשהוא זוקף זוקף בשם. רב**

אלא מי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי [6]**ואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו** [א]**סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין תניא נמי הכי ר' נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת א"ר חלבו** [ב]**משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: מקום שאמרו להאריך: פשיטא** [ג]**היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן** [ד]**על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא** [ה] **פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש** [ד]**שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב** [ה]**דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא** [ז]**כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר** [ח]**חיננא סבא משמיה דרב** [ה]**כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר** [1]**להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ואמר רבה בר חיננא** [ט]**[סבא] משמיה דרב** [ו]**המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב** [2]**ה' זוקף כפופים מיתיבי** [3]**מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה** [ז]**שמואל לחייא בר רב** [ט]**בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך כשהוא זוקף זוקף בשם. רב**

אלא אי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי [6]**ואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו** [א]**סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין תניא נמי הכי ר' נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת א"ר חלבו** [ב]**משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: מקום שאמרו להאריך: פשיטא** [ג]**היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן** [ד]**על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא** [ה] **פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש** [ד]**שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב** [ה]**דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא** [ז]**כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר** [ח]**חיננא סבא משמיה דרב** [ה]**כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר** [1]**להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ואמר רבה בר חיננא** [ט]**[סבא] משמיה דרב** [ו]**המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב** [2]**ה' זוקף כפופים מיתיבי** [3]**מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה** [ז]**שמואל לחייא בר רב** [ט]**בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך כשהוא זוקף זוקף בשם. רב**

נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך. ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר חמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא יצא, אלא אי פתח ואמר ברוך אתה אמ"ה שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן מאי, בתר ברכה אזלינן ויצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתינן למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו', ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינן, אבל הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינן. ולא איפשט בעיין מהא מתני'. ומקשה אהאי שנויא (דאוקי') [דקאמר] בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה שפיר אלא לר"י דאמר] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, הא לית בה מלכות. ושנינן הא זה ששנינו בחיצונה שחרית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא, כיון דאמר רבא בר עולא כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה ולא משמע ממש, הוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות והזכרת השם, ההיא מלכות דפתיחה אחתימה נמי מיחשבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבורא פרי הגפן, ודחינן לא [הוי] [האי] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי נינהו וברוך על העץ וחתם הזן מי נפיק. ואסיקנא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה אמ"ה הזן את העולם כלו וחתם על הארץ ועל פרי העץ, דכי האי גונא ודאי יצא, דאפילו ברך אתמרי נמי הזן יצא, דתמרי נמי מיזן זיין, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר ויש מי שאומר לקולא.

משום דלא מטא זמן יוצר אור. דנהי דשחיטת התמיד משעלה עמוד השחר פי' רש"י מיהו לא הוה שעה לומר יוצר אור כדלמרי' הקורא כו' ויכול לסבור הברייתא כו' [ט]: **ברכה אחת למשמר היוצא וכו'.** תימא קשה מאי היא הואיל ולית בה לא שם ולא מלכות: **פתח.** ואמר בש"י אלהיכו מלך העולם והיה סבור שהיה יין והכין שהיה שכר ואחר שהכין שהיה שכר סיים שהכל: **לא לאתויי נהמא.** ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא בעיין אזלינן לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י הי' אומר [ט] לאומרא דלריך לברך פעם אחרת. ומיהו היה אומר ר"ח אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שאמר בורא [ט] פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו. וכן בי"ט בתחימה של יום טוב אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט. והקשה הר"ר יעקב מקיטון מאי קא מבעיא ליה והא ודאי מצות אינן לריכות כוונה. והיה אומר הר"י דהיינו בשומע תפלה אחורי בית הכנסת ולא נתכוין לצאת. אבל היכא דנתכוין לברך על היין ונמלא שכר לא מהני: **להגיד** בבקר חסדך. חסד שהקדוש ב"ה עשה לנו במצרים. ואמונתך פי' מדבר על העתיד שאנו מצפים שישמור הבטחתו ואמונתו ויגאלנו מיד המלכים ובסוף ברכה חוזר לגאולה דפרעה כדי לסמוך לגאל ישראל. מ"ג ע"ד המדר' (רבה מיכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך שאדם מתאמן ומפקיד רוחו בידו ומחזירה בלא יגיעה: **אמת ויציב וכו'.** לא קאי על השכיבה אלא קאי אהדבר הזה וכו'. וכן איתא בהר"ס. ואיתא בירושלמי האי מרגניתא דלית ביה טימא פירוש שאין לה שומא כל מה שמשבח מתגני לה כדאמר לקמן (ד' לג ב) בחד דפתח ואמר האל הגדול הגבור והנורא והיה מאריך הרבה ומ"ל ר' חנינא סיימה לשבחי דמרך כי כל פה לא יוכל לספר שבחו: כרע

נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך. ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר חמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא יצא, אלא אי פתח ואמר ברוך אתה אמ"ה שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן מאי, בתר ברכה אזלינן ויצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתינן למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו', ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינן, אבל הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינן. ולא איפשט בעיין מהא מתני'. ומקשה אהאי שנויא (דאוקי') [דקאמר] בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה שפיר אלא לר"י דאמר] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, הא לית בה מלכות. ושנינן הא זה ששנינו בחיצונה שחרית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא, כיון דאמר רבא בר עולא כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה ולא משמע ממש, הוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות והזכרת השם, ההיא מלכות דפתיחה אחתימה נמי מיחשבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבורא פרי הגפן, ודחינן לא [הוי] [האי] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי נינהו וברוך על העץ וחתם הזן מי נפיק. ואסיקנא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה אמ"ה הזן את העולם כלו וחתם על הארץ ועל פרי העץ, דכי האי גונא ודאי יצא, דאפילו ברך אתמרי נמי הזן יצא, דתמרי נמי מיזן זיין, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר ויש מי שאומר לקולא.

אלא מאי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי [6]**ואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו** [א]**סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין תניא נמי הכי ר' נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת א"ר חלבו** [ב]**משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: מקום שאמרו להאריך: פשיטא** [ג]**היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן** [ד]**על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא** [ה] **פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש** [ד]**שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב** [ה]**דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא** [ז]**כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר** [ח]**חיננא סבא משמיה דרב** [ה]**כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר** [1]**להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ואמר רבה בר חיננא** [ט]**[סבא] משמיה דרב** [ו]**המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב** [2]**ה' זוקף כפופים מיתיבי** [3]**מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה** [ז]**שמואל לחייא בר רב** [ט]**בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך כשהוא זוקף זוקף בשם. רב**

אלא מאי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זו את זו דלמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי [6]**ואי מכללא מאי דאי מכללא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו** [א]**סדר ברכות: וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. א"ר יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין תניא נמי הכי ר' נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בב"ח סבר למקבעינהו בסורא א"ל רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא א"ל רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת א"ר חלבו** [ב]**משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות: מקום שאמרו להאריך: פשיטא** [ג]**היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא דהא תנן** [ד]**על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא אלא היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא** [ה] **פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ת"ש** [ד]**שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום שאני התם דקאמר ברוך יוצר המאורות הניחא לרב** [ה]**דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר אלא כיון דאמר רבה בר עולא** [ז]**כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא אתרוייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר החתום כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי ה"ד אילימא דאכל נהמא וקסבר דתמרי אכל ופתח אדעתא דתמרי וסיים בדנהמא היינו בעיין לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי [יצא] דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא מאי טעמא דתמרי נמי מיזן זייני: אמר רבה בר** [ח]**חיננא סבא משמיה דרב** [ה]**כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר** [1]**להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ואמר רבה בר חיננא** [ט]**[סבא] משמיה דרב** [ו]**המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם אמר שמואל מאי טעמא דרב דכתיב** [2]**ה' זוקף כפופים מיתיבי** [3]**מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר ליה** [ז]**שמואל לחייא בר רב** [ט]**בר אוריאן תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך הכי אמר אבוך כשהוא כורע כורע בברוך כשהוא זוקף זוקף בשם. רב**

נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך. ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר חמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא יצא, אלא אי פתח ואמר ברוך אתה אמ"ה שהכל נהיה בדברו בורא פרי הגפן מאי, בתר ברכה אזלינן ויצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ואתינן למפשטיה מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא וכו', ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא. ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינן, אבל הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכינן. ולא איפשט בעיין מהא מתני'. ומקשה אהאי שנויא (דאוקי') [דקאמר] בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב דאמר [כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה שפיר אלא לר"י דאמר] כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, הא לית בה מלכות. ושנינן הא זה ששנינו בחיצונה שחרית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא, כיון דאמר רבא בר עולא כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה ולא משמע ממש, הוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות והזכרת השם, ההיא מלכות דפתיחה אחתימה נמי מיחשבא. ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות, מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא, ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבורא פרי הגפן, ודחינן לא [הוי] [האי] כללא לאתויי נהמא ותמרי. ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי נינהו וברוך על העץ וחתם הזן מי נפיק. ואסיקנא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ברוך אתה אמ"ה הזן את העולם כלו וחתם על הארץ ועל פרי העץ, דכי האי גונא ודאי יצא, דאפילו ברך אתמרי נמי הזן יצא, דתמרי נמי מיזן זיין, ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא, מיהו בהדיא לא אתמר ויש מי שאומר לקולא.

כלומר לדעתא דלימא יולר אור: **וסיים במעריב ערבים.** כשאמר מלך העולם מזכר וסיים אשר בדברו מעריב ערבים: **שאני התם וכו'.** כלומר דלמא פתיחה אינה כלום והא דקתני יצא לפי שחוזר וחותם בה בברוך יולר המאורות וע"י חתימתה קאמר דיצא [ט] אלא שהכל שאין חותם בה בברוך ופתיחתה אדעתא דבורא פרי הגפן הוא אימא דלא יצא: **מאי איכא למימר.** היכי נפיק משום חתימתה הא אין מלכות בחתימתה: ה"ג **אלא כיון דאמר כו'.** אלא לא תימא משום חתימתה יצא אלא פתיחתה נמי מעלייתא היא ולא תפשוט מיניה לאמרא ושכרא דלגבי ברכות ערבית ושחרית הוא דמצי למימר דכי פתח בזו וסיים בזו יצא דהא כי פתח בשחרית אדעתא דמעריב ערבים הוה דעתיה לאדכורי בה מדת היום בלילה כגון גולל אור וכי פתח ערבית אדעתא דיולר אור הוה דעתיה לאדכורי בה מדת לילה כגון ובורא משך הלכך אדעתא דתרוייהו הוא: **לאו לאתויי הא דאמרן.** כגון שכרא ואמרא: **היינו בעיין.** (ב) דהא ברכת התמרים על העץ ועל פרי העץ אינה עולה לברכת הלחם ומי בהא פשטת דהכל הולך אחר חתוס ברכות הוא הדין לאמרא ושכרא: **כל מי שלא אמר ברכה אמת ויציב.** כמו שתקנוה וכן אמת ואמונה בערבית לא יצא: **שנא' להגיד בבקר חסדך.** וברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם. וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשוש נפשנו בחייס ולהדריכנו על במות אויבינו כל אלה הנסים התדירים תמיד: **כשהוא כורע.** בהאבות ובהודאה כורע בברוך וזוקף את עצמו כשהוא מזכיר את השם עם ה' זוקף כפופים (תהלים קמו): **נחת.** לשון הכנעה: כחיזרא

מסורת הש"ם

ה) [שבת מ. יומא ס: ב"מ קנה:. תוליו לד. (לה. קיח:)], ב) לקמן מ., ג) לקמן מ: [לפניהו ליתא שם], ד) [לעיל יא: ע"ב], ה) נ"ל תניא וכן לקמן, ו) כל"ל, ז) [מגיהה יד. ע"ב], ח) [בגיעון סב. וכן בתענחות נג. כי אורייתא פירש"י כן תורה אלן ביומא עח. וכסוכה מג: וע"ז לא: ומקוגיהה יד: איתא כר אליעזר אי כר אליעזר ולא פירש"י לשון], ט) בס"ל: תלמידי יש', י) נ"ל אבל, כ) [וע"ע תוס' יומא לז: ד"ה אמר אביי],

תורה אור השלם

1. לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת:
תהלים צב ג
2. יְיָ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים:
תהלים קמו ח
3. בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וַאֲתָנֵם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא:
מלאכי ב ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתמרא הוא ופתחה:
(ב) רש"י ד"ה היינו בעיין היינו הך דהא ברכת:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה לא כו' לחומרא כו' ולא שייך הכא לומר ספק ברכות נקוקא [ומגא"ר] סימן ר"ע סי"ק ג' הקשה בן דבכר כתב הרש"ל בפסחים קב ע"ב בפי' רשב"ם ד"ה לחדיעון כמו. לל"ם כן אלא בברכת המנות דהברכות אינן מעכבות. אבל בברכת הנהנין אסור לאכול בלא ברכה ע"ש. ולא הוי כאן חשש ברכה לבטלה. דאם לא יברך יהא אסור לו לשתות. אמ"ז לאיתי באבן העזר (סימן רי"ד) סי"ב מקבל דבפסחים ולא הבין דברי הרש"ל. ועי' מ"ש לקמן (מ"ע ע"ב) בתוס' ד"ה ר"מ: **באר"ד שאמר בפה"ע תחת בפה"ג.** משמע מזה דאם ביקר על היין בפה"ע דלא יצא. וכ"כ המג"א סימן ר"ח ס"ק כ"ג בשם תשובת ר"י הלוי ומהרי"ל. דהא יין שם פרי עליו. דהא מברכין בפה"ג ואי"ב שפיר מברך בפה"ע. אלא דהי' לו לברך יותר שהוא מגפן. ואי"כ לא בעינ מכיון שהכל לקיי"ל דיוצא. אמ"ז מלאתי בעזה"י בתשובת גיגת ווכליס חלק או"ח סכ"ע דהעלה לעיקר דינא:

רב ניסים גאון

כבר בטלום מפני תרעומת המינין. בתלמוד ארץ ישראל של זה הפרק פירשוה בדין היה שיהו קורין עשרת הדברות בכל יום מפני מה אין קורין אותן מפני טענת המינין שלא יהו אומרים אלו לבדם ניתנו למשה בסיני: **מקום** שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום פירשוהו בתוספת' (פרק א') אלו ברכות שמקצרין המברך על הפירות ועל המצות כו' ואלו ברכות שמאריכין בהן ברכות של תענית וברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים כו' ובגמ' דבני מערבא (פרק א) גרסי ר' יודן מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם בברוך: **הניחא למאן** דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה. עיקר חלוקה של רב ור' יוחנן בפרק כיצד מברכין (דף מ) ובגמ' דבני מערבא בפרק הרואה מקום (הלכה א) גרסי ר' זעירה בר' יהודה בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר ר' תנחומא ואנא אמינא טעמא (תהלים קמה) ארוממך אלוהי המלך:

עין משפט נר מצוה

ם א מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה ח טושי"ע או"ח סימן ס' סעיף ג:
**